

HRVATSKI PRAVOPIS – VRUĆI KESTEN U MINISTARSKIM RUKAMA

Stjepan Babić

Pravopis ima u hrvatskoj jezičnoj povijesti pa i u hrvatskoj povijesti uopće veliku ulogu i zato ima burnu prošlost i sadašnjost. Gajeve Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanja iz 1830. nije zapravo pravopis nego slovopis, ali kao knjiga ima u hrvatskim društvenim i političkim zbivanjima veliku ulogu, ona znači početak hrvatskoga preporodnoga gibanja, ona znači prestanak pokrajinskih podvojenosti iako nije imala državni pečat kao pravopisi poslije njega.

Pravopis kao normativna knjiga izrazit je normativni priručnik i kao takav uvijek je politički čin. Određuje ga vlast, a vlast je plod politike. Ali malo ima jezika na svijetu u kojima pravopis izaziva takve bure kao u hrvatskome. Promjene vlasti u Hrvatskoj utjecale su i na promjenu pravopisa i zato je hrvatski pravopis u središtu jezičnih i političkih zbivanja ili bar njihov znak. U tome smislu, osim Gajeve Kratke osnove, prijelomne su bile devedesete godine 19. stoljeća kad je 1892. izašao Brozov Hrvatski pravopis i s njime se uvodio fonološki (fonetski) pravopis, prijelomno je bilo razdoblje između dvaju ratova, posebno 1921. kad je Boranić izdao svoj pravopis pod novim imenom, Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika. To nije bila samo promjena imena, nego se u njemu napravio i velik zaokret prema jugoslavenstvu koji se očitovao u nekoliko crta, a posebno što je sve riječi s kratkim *je* iza pokrivenoga *r* donio bez *j*, i tako ih izjednačio s ekavskim likovima jer su Hrvati pet stoljeća pisali *grješnik, pogrješka, strjelica...* I to je prošlo mirno jer su tada i Hrvati bili oduševljeni jugoslavenstvom. Ipak to Srbima nije bilo dovoljno pa su 1929. izdali diktatorsko Pravopisno uputstvo rađeno po Belićevu pravopisu i zbog toga je Boranić morao mijenjati 5. izdanje svoga pravopisa. Tako je izašlo 6. i 7. izdanje. I to je prošlo mirno jer je vladala diktatura, ali kad je 1939. nastala Banovina Hrvatska, Boranić se vratio na 4. izdanje. Prijelomno je i burno bilo poslije stvaranja Nezavisne Države Hrvatske i uvođenja korienskoga pravopisa, burno je i danas.

Jasno je da treba težiti da hrvatski pravopis prestane biti političko pitanje, ali kao da smo od toga idealnoga stanja još daleko.

Svi pravopisi od Brozova 1892. do školskoga izdanja novosadskoga pravopisa imali su odobrenje školskih vlasti: Brozov 1892. i 1893., Broz-Boranićev, šest izdanja, Boranićev 1921. i dalja izdanja do 1951., Pravopisno uputstvo 1929., Koriensko pisanje 1942., i Hrvatski pravopis Cipra-Klaićev 1944.

Razumljivo je da Hrvatski pravopis Franje Cipre, Petra Guberine i Krune Krstića, koji je bio složen 1942. godine, nije dobio odobrenje, jer tada nije bio ni izdan kao knjiga, stradao je u slogu. Važno je to spomenuti jer je ustaška vlast 1942. postupila s Hrvatskim pravopisom jednako kao i komunistička 1971.

Hrvatski pravopis Hrvatskoga filološkoga društva rađen i izrađen poslije Drugoga svjetskoga rata ugušilo je srpsko nastojanje u ostvarenju Novosadskoga dogovora.

Izdanje za opću uporabu novosadskoga Pravopisa hrvatskosrpskoga književnog jezika 1960. (veliki pravopis) nije imalo odobrenje, ali ga je imao njegov školski izvod Pravopis hrvatskosrpskog jezika – Školsko izdanje. Na njemu je stajalo:

ZA UPOTREBU U ŠKOLAMA
ODOBRILI I PREPORUČILI
SAVJETI ZA PROSVJETU NRH,
NRS, NRBIH I NRCG.

Nakon novosadskoga pravopisa počinje novo burno razdoblje hrvatskoga pravopisa i na to razdoblje kanim ovdje staviti težište.

Došla je 1971. i nazirala se politička sloboda. Hrvatski su ju jezikoslovci htjeli iskoristiti.

Sastajali smo se, vjerojatno u okviru Hrvatskoga filološkoga društva, ali na formalnosti nismo pazili, nismo slali pozivnice, nismo pisali zapisnik, nego smo se stali razgovarati što ćemo najprije raditi, što je najhitnije. U obzir su dolazila tri djela, rječnik, gramatika i pravopis s različitim prioritetima. Gramatiku smo počeli raditi već prije i ja sam se zauzimao da njoj dademo prednost riječima:

- Za pravopis još nije sazrelo vrijeme, rječnik je još opasniji. U njemu moraju biti riječi kao *partizan*, *domobran*, *ustaša*, *komunist*, *katolik*, *Isus*, *Krist* i kako god ih obradili, netko mora biti nezadovoljan, izostaviti ih ne možemo jer će se primijetiti, najneutralnija je gramatika. Ako dođe nezgodan primjer, on se može i zostaviti i zamijeniti drugim.

Na kraju smo se dogovorili da ćemo raditi sva tri, jer su sva tri važna. Gramatiku smo već bili radili, za rječnik smo odmah sklopili ugovor sa Školskom knjigom, za razmišljanje je ostao pravopis. Netko je rekao da gramatika mora biti pisana nekim pravopisom, dakle hitan je i pravopis. Složili smo se da odmah pišemo i pravopis kad se već mora. Ali tko će ga pisati? Prof. Jonke predložio je B. Finku, M. Moguša i mene. Bili smo urednici časopisa Jezik pa nije mnogo razmišljao. Dobro se sjećam njegove samoprijegorne rečenice:

- Ja sam pisao novosadski pa ne mogu ovaj.

Nas smo se trojica marljivo bacili na posao. Znali smo da je zadatak hitan. Ako pravopis ne izađe do 1. rujna, nikada ne će izaći. Srbi će se organizirati i nastojat će ga ugušiti kao što su ugušili Hrvatski pravopis Hrvatskoga filološkoga društva jer znaju da hrvatski pravopis znači i više od pravopisne slobode.

Svoj rad nismo krili ni pred kime pa ni pred Partijom. Ubrzo se ona zainteresirala za naš rad i Joža Vrhovac, tadašnji partijski sekretar, pozvao nas je na sastanak: Finku, Moguša, mene, Jonkea, Peru Djetelića, tada ministra prosvjete, Antu Marina (direktora Školske knjige), Branka Pericu (urednika pravopisa), političare i novinare:

Narcisu Čemalović, Marka Grčića, Mirka Peršena, Uroša Peruška, Ivu Bojanića, Milovana Baletića, Milana Miškovića, Vladimira Pezu, a od ostalih dr. Milana Preloga i meni danas nepoznate: Milana Pištala i Mirka Mećavu.¹

Nas je autore u početku bilo malo strah jer smo se bojali da smo pozvani radi zabrane. Laknulo nam je kad smo nakon opširnoga izlaganja Jože Vrhovca koji je govorio lijepo o našem naumu, i mi vidjeli da se nalazimo na istom valu, kako su neki i naglasili.

Kad je sastanak bio gotov, Pero Djetelić priđe Joži Vrhovcu i zapita ga:

- Mogu li ja potpisati odobrenje?

A Joža mu odgovori:

- Možeš kad sve bude gotovo!

„Kad sve bude gotovo“ značilo je kad rukopis bude gotov i kad prođe sve administrativne postupke.²

Sve je bilo gotovo potkraj kolovoza, pravopis čak i složen, arci već i otisnuti i spremni za dovršetak kad odobrenje dobije potpis.

Sjednica dvaju školskih zavoda održana je 7. rujna i Hrvatski je pravopis preporučen za upotrebu u školama i o tome je napisan dopis i Pero Djetelić treba ga potpisati 9. rujna, ali je otišao na službeni put u Kutinu, vraća se u ponedjeljak i potpis na rješenje treba očekivati u ponedjeljak. Čini se da je službeni put bio „diplomatski“ put.

Pero je Djetelić bio pametan čovjek i znao je ako potpiše odobrenje za Hrvatski pravopis, jednoga će dana za to politički odgovarati. Kad se u ponedjeljak vratio, tražio je razloge da odobrenje ne potpiše i nije ga potpisao.

Pod kraj rujna novim je ministrom postao Veselko Velčić i tako je taj vrući kesten prebačen u njegove ruke. Velčić je 1. listopada sazvao veliku konferenciju: autore, ocjenjivače, Antu Marina (direktora Školske knjige), Branka Pericu (urednika pravopisa) i druge. Sjećam se još Vojina Jelića, ukupno 35 sudionika. Ministar je htio dobiti veliku potporu, da ne izađe kao da je odobrenje potpisao sam na svoju ruku.

Do ministra je sjedio Božo Finka i u jednom mu se trenutku ministar prigine i šapne mu:

- Pristanite da se zove Pravopis hrvatskoga književnoga jezika i ja ću potpisati.

Finka, znajući mišljenje ostalih suatora, pristane.

---

¹ 26. 6. 1971. Imam potpun zapisnik te sjednice i bilo bi ga dobro jednom objaviti ili bar važnije misli iz njega.

² Toga nema u zapisniku jer je Pero Djetelić pitao kad je sastanak već bio gotov.

Međutim, ocjenjivači, ne misleći ništa loše, iznijeli su neke prigovore i netko se od političara dosjetio da se sjednica prekine i da Jonke i Katičić svoje prigovore napišu i da ćemo se opet sastati i te prigovore razmotriti. Taj je netko vidio u tome mogućnost da se odobrenje za neko vrijeme odgodi, a možda i uskrati, a krivnja prebaci na struku. Na kraju je sekretar (ministar) iznio prijedloge koji nisu bili baš jasni, jasno je bilo samo jedno – da se potpis odgađa, nejasno do kada.

Kad su Jonke i Katičić vidjeli da su njihove prigovore uzeli kao ispriku za odgodu odobrenja, poslije su prigovore formulirali u dogovoru s nama tako da ih možemo prihvatiti i lako provesti,³ ali je bilo kasno, došao je 1. prosinca i poznata 21. partijska sjednica na kojoj je osuđeno hrvatsko partijsko vodstvo.

Ante Marin htio je početkom prosinca izdati pravopis i bez odobrenja, ali više nije bilo vremena ni zato. Počeli su napadi i na njega i na Školsku knjigu i sve je propalo. Jedan od najžešćih napadača bio je upravo Joža Vrhovec. Hrvatski je pravopis nazvao smećem. Bio je tako žestok jer se htio iskupiti za grijeh što je prije šest mjeseci dopustio njegovu izradu.

Pravopis je bio tiskan u pedesetak tisuća primjeraka i u arcima čekao odobrenje, a jedan primjerak od osam stotina uvezanih, bez predgovora i uvoda, Zlatko Markus odnio je u London Jakši Kušanu, uredniku Nove Hrvatske. Saznali smo za to ubrzo iza toga, a Z. Markus time se nedavno i pohvalio⁴ iako nije imao čime jer je to očito učinio na inicijativu Stanka Pekeča, kapetana KOS-a.

Jakša je Kušan Hrvatski pravopis oglašavao šest mjeseci i naša je ambasada mogla nešto učiniti da se ne tiska jer se po Bernskoj konvenciji u zemljama potpisnicama ništa nije smjelo tiskati bez autorskih dopuštenja, a Jugoslavija i Britanija bile su potpisnice, ali je ambasada šutjela da postigne jedan cilj, a taj je bio da za Hrvatski pravopis hrvatska vrata budu zatvorena jer je vladalo političko pravilo: što tiska ekstremna emigracija, ne može se tiskati u domovini, a Nova Hrvatska smatrana je ustanovom hrvatske ekstremne emigracije, kao uostalom i sve hrvatske ustanove u inozemstvu.

Kad su postigli jedan cilj, željeli su i drugi. Poslali su Školskoj knjizi ovaj dopis da ga autori potpišu pojedinačno:

P U N O M O Ć

Kojom ovlašćujem Jugoslavensku ambasadu u Londonu, da poduzme mjere i provede postupak kod nadležnih organa u Engleskoj, radi zabrane tiskanja i rasparčavanja [!] "Hrvatskog pravopisa", kojeg smo autori: dr Božidar Finka, dr Milan Moguš i ja, a koji je tiskan bez našeg odobrenja.

---

³ Tiskani su u prosinačkome broju Jezika, koji je poslije uništen, ali je u slobodnoj Hrvatskoj pretiškan tako da je dostupan.

⁴ Fokus 2. 11. 2007.

Ovlašćujem ambasadu da poduzme sve mjere da se zaštiti naš ugled u inozemstvu, te da zatraži eventualnu naknadu za štetu, ukoliko smatra da je to potrebno.

Zagreb 7. 8. 1973. godine.

dr Stjepan Babić

Dok smo raspravljali, rekao sam:

- Postigli su jedan cilj, a sada hoće drugi: da s našim potpisima progone Hrvatski pravopis i Hrvate koji su ga izdali i koji ga prodaju. A što znači da zaštitite naš ugled u inozemstvu? Mogu nas s našim potpisima osramotiti za vijekove vjekova. A što znači eventualna naknada štete? To je naš autorski honorar. A ništa ne kažu tko će platiti londonskoga odvjetnika. Može on istjerati i autorski honorar, ali njegov odvjetnički honorar može biti i deset puta veći od našega autorskoga. A tko će to nadoplatiti?

Budući da sam znao biti radikalniji i žestok u svojem traženju i načinu traženja, pogotovu kad sam vidio takvu pokvarenost, predložio sam kolegama da oni idu u Školsku knjigu i prije nego išta potpišu da traže od ambasade odgovor tko će platiti troškove londonskoga odvjetnika. Školska knjiga u tome je smislu ambasadi poslala pitanje, ali na nj nikada nije dobila nikakva odgovora.

Hrvatski je pravopis tiskan u Londonu i po tome je dobio nadimak *londonac* i imao je učinak na koji Partija nije računala. Hrvati su ga kupovali u inozemstvu, donosili u domovinu i njime se služili. To dovelo je Partiju u škripac i nije znala kako da se iz njega izvuče. Zaključila je da mora imati i domovinski pravopis i od Katedre zagrebačkoga Filozofskoga fakulteta naručila ga je 1977. Anić je kao šef katedre pročitao dopis i čekao raspravu. Svi su šutjeli. Rekao sam kao Jonke 1971.:

- Ja sam pisao onaj i ne mogu ovaj.

I to je bilo sve. Nikakve rasprave, nikakva zaključka. Anić i Silić su šutjeli i šutke preuzeli na se da njih dvojica napišu taj pravopis. U predgovoru su tomu pravopisu napisali da su nakon tri godine posao priveli kraju, ali do izlaska prošlo je još šest godina, ukupno devet. Došli su na čudnu ideju da u jednoj knjizi budu dva pravopisa, jedan za škole, a drugi za odrasle, već obrazovane. Ni u tome se nisu snašli. Bilo je mnogo ponavljanja, a i ono što nije bilo ponavljanje, nije bilo dobro. Na tiskanoj knjizi piše da su ocjenjivači R. Katičić, Z. Diklić i M. Mirić. Čuo sam da su rukopis ocjenjivali R. Katičić, D. Rosandić i D. Škiljan. (Može biti da su ta trojica ocjenjivala rukopis za dotaciju!) Da nešto s ocjenjivačima nije bilo u redu, izlazi iz izjave B. Gagra, koji je rekao:

»...Franjo Butorac nastavlja s iznošenjem neprovjerenih podataka, lažnih tvrdnji i insinuacija kojima me pred javnošću nastoji ocrniti. Konkretno ne odgovara istini da je „Predsjednik Komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske Božidar Gagro upravo Katičića imenovao za recenzenta novog Pravopisnog priručnika hrvatskog ili srpskog jezika autora Vladimira Anića i Josipa Silića.“ Predsjednik Ko-

miteta niti Komitet nisu imenovali ni jednog od recenzenata spomenutog Pravopisnog priručnika.«⁵

Bilo je i drugih prigovarača što je Katičić ocjenjivač. Tako Rajko Vujatović piše:

„Kada je već spomenuta nužna »liječnička« intervencija u priređenom »Pravopisnom priručniku« mogli bi se zapitati: ne sastoji li se to ozdravljenje u tome što je stručnu recenziju za »Pravopisni priručnik« napisao dr Radoslav Katičić koji je 1971. godine recenzirao zabranjeni »Hrvatski pravopis« bolje znani pod imenom »Londonac«? Je li to ta stručna i društvena verifikacija koja bi trebala biti garancija za zabranu prodora nacionalističkih pojavnosti u područje jezika? Zar se baš recenzentu »Londonca«, punog nacionalističkih naboja, morala povjeriti recenzija »Pravopisnog priručnika« čiji zadatak je zamišljen prvenstveno kao čišćenje jezika od tih naboja? O tome, na žalost, dr Gagro ne zbori ni riječi, iako mu se to pitanje već više puta kroz spomenutu polemiku postavilo.“

No tko god bio ocjenjivač, sva su trojica dala negativnu ocjenu, najvjerojatnije onoj za dotaciju. (Te sam ocjene tada pročitao. U njima je pisalo da je rukopis tako slab da ga nè mogù preporučiti za dotaciju.) Trebalo je raditi opet.

Da su bila tri ocjenjivača i da je svaki pisao po tri ocjene, kaže sam Anić.⁶

Uz mnogo muke, razmišljanja i natezanja, pravopis je bio gotov i izašao je u izdanju Goldsteinova Libera i Školske knjige pod naslovom

PRAVOPIŠNI PRIRUČNIK

hrvatskoga ili
srpskoga jezika.

Kad je pravopis naručen, radili su ga pod imenom hrvatskoga književnoga jezika, ali je izašao s drugim naslovom. Autori su se opravdavali da im je taj naslov bio nametnut. A ne bi im mogao biti nametnut da nisu pristali. Partiji je bilo važno da izađe pa bi morala pristati na prvotni naslov da su autori ustrajali ili pravopisa ne bi bilo i tako se Partija ne bi mogla jeftino izvući iz škripca.

Da samo napomenem da su iste godine u izdanju HAZU i Globusa izašle tri jezikoslovne knjige s hrvatskim imenom u naslovu:

1. Sintaksa hrvatskoga književnoga jezik R. Katičića
2. Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku S. Babića
3. Rječnik hrvatskoga književnog jezika od Preporoda do I. G. Kovačića J. Benešića, 1. sv. (s oznakom 1985.)

Da ni s *ili* u naslovu nije za Partiju bio jednostavan problem, vidi se po ovoj pojedinosti. Na drugoj unutrašnjoj strani Pravopisnog priručnika hrvatskoga ili srpskoga jezika piše:

---

⁵ Borba, 12. 7. 1986.

⁶ Radničke novine, 1. 1. 1987.

„Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika izrađen je na preporuku Komisije za jezik pri Komitetu za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu, koji ga je odobrio za javnu upotrebu.“

A to jednostavno nije bila istina. Božidar Gagro, tada ministar toga ministarstva, izjavio je:

„Tu treba dati potpunu informaciju. Baš je u vezi s tim bilo različitih zaobilaženja istine ili špekulacija. Činjenica je da smo u skladu s onim što sam rekao, smatrajući da je nužno i potrebno da se izda jedan takav priručnik ovdje, a da se zatim radi na zajedničkom jugoslavenskom, bili pozvani i bili dužni pomoći objavljivanje te knjige. Riješili smo i pitanje njezinog imena, ona se zove Pravopisni priručnik, a ne pravopis. U drugom dijelu naslova išli smo na dvočlani naziv – Pravopisni priručnik hrvatskog ili srpskog jezika. Međutim, službeno, osim te preporuke za objavljivanje, ništa nije dano niti učinjeno. Doduše, mi smo, normalno, razmišljali da se o tome obavi jedna kvalificirana konzultacija, javna prije svega, vezana uz mišljenja stručnjaka i svih ostalih u javnosti, što je na neki način i učinjeno. Predviđali smo da se onda i dogovorimo, na tada saglediv način, oko svega toga.

Naime, mislili smo da će proraditi Odbor za jezik u Socijalističkom savezu, pa da se tamo dogovorimo oko svih stvari praktične primjene toga pravopisnog priručnika. Prema tome nismo nikome niti naložili niti preporučili ovakav ili onakav njegov oblik upotrebe u školi, u sredstvima masovnog informiranja ili drugdje. Mi ćemo tu temu otvoriti na jednoj od narednih sjednica Komisije za jezična pitanja.“⁷

Raspravljalo se kojedje, ali koliko ja znam, najavljena sjednica nije održana.

Prvo izdanje izašlo je u 25 000 primjeraka i bilo je za kratko vrijeme rasprodano, za mjesec dana, 1987. izašlo je drugo izdanje s tri strane ispravaka, a 1990. „III, nepromijenjeno izdanje“.

A onda se dogodila slobodna hrvatska država. Pritisak da se izda londonac bio je velik, otimalo se za nj pet-šest izdavača, ali su autori smatrali da moralno pravo ima jedino Školska knjiga jer je njoj nanesena velika šteta kad je u tvornici papira završilo oko 45 000 tiskanih, a neuvezanih primjeraka. Pritisak je bio tako jak da nam nisu dali ni da priredimo novo izdanje pa smo izdali pretisak, najprije u pet tisuća, a kako je potražnja bila velika još u 20 000 i na kraju još 75 000, ukupno 100 000, i sve je u kratko vrijeme rasprodano, tolika je bila glad za londoncem, ali za samom knjigom, a znatno manje za pravilima i rječnikom u njoj.

Nakon pretiska prilike su nam dopustile da u miru radimo drugo izdanje, jer smo sva prijašnja smatrali prvim izdanjem, što su po sadržaju i bila jer su tri bila pretisci.

---

⁷ Vjesnik, 30. 4. 1987.

Prvi ministar prosvjete postao je Vlatko Pavletić i što se uporabe pravopisa tiče, izjavio je da se mogu rabiti sva tri, novosadski, Anić-Silićev i londonac.

Ubrzo je iz uporabe izašao novosadski, što je i razumljivo, a Školska je knjiga 1993. iz prodaje povukla Anić-Silićev. Anić i Silić su prosvjedovali. Nisu mogli shvatiti da se usred rata sa Srbima, a i bez toga, ne može prodavati hrvatska jezikoslovna normativna knjiga koja ima u naslovu „hrvatski ili srpski“.

Tako je na poprištu ostao sam Hrvatski pravopis S. Babića, B. Finke i M. Moguša i Školska knjiga je od nas naručila da izradimo drugo izdanje. Radeći ga smatrali smo da treba provesti potrebne promjene, ali ne na svoju ruku, nego u suglasnosti s mjerodavnim ustanovama. Pitali smo ove ustanove:

1. Zavod za hrvatski jezik
2. Katedru za hrvatski književni jezi Filozofskoga fakulteta u Zagrebu
3. Društvo hrvatskih književnika
4. Ministarstvo kulture i prosvjete RH
5. Razred za filološke znanosti HAZU
6. Razred za književnost HAZU.

Upitane ustanove prilazile su pojedinim pitanjima različito, ali sloge nije bilo. Odgovore je komentirao D. Brozović.⁸ Osim razloga koje navodi D. Brozović, bilo je još nekoliko drugih.

Prvi je razlog inercija, navika, nismo računali na tako veliku moć navika premda su nastale pod jakim srpskim pritiskom. Nije nam bilo ni na kraj pameti da treba poći od mladih, od škole, a starije pustiti da pišu kako su navikli, da promjene prihvaćaju postupno i po svijesti. Tada nismo ni pomišljali na školski pravopis, jer bi zbog pedagoške strane morao biti jednostavan i tanak, a da je to teško ostvariti i da je školski pravopis i nepotreban jer koliko treba jednostavnosti, kratkoće i pedagoške primjerenosti, to se nalazi u udžbenicima za pojedine razrede.

Veliku smo važnost dali sustavnosti i znanstvenoj obrazloženosti i zbog toga smo u nekim pojedinostima bili predosljednji, tražili smo npr. *vrijeme, vrijeme* jer smo smatrali da je dosljednost najbolji kriterij, kao i tadašnje Matičino Jezično povjerenstvo koje je to velikom većinom glasova odobrilo.

Nisu neznatni razlozi i sastav članova pojedine ustanove: Katedra bi Filozofskoga fakulteta odbila sve promjene koje dolaze od starijega naraštaja iako imaju izrazito hrvatsko obilježje, a prof. dr. Srđan Lelas kao zamjenik ministra nije nikoga pitao, nego je potpis stavio na svoju ruku.⁹ Najbolje je odgovorilo Društvo hrvatskih književnika, a po njem i Razred za književnost jer sam na sjednici Društva nazočio i ja

---

⁸ Pitanja i odgovori objavljeni su u Jeziku, XL., str. 65. – 76. i 97. – 102.

⁹ V. Jezik, XL., str. 130., bilj. 2.

i objašnjavao što je bilo nejasno, a Razred za književnost jednostavno je prihvatio odgovor Društva.

S druge strane nismo mogli mirna srca dopustiti da lektori zakonito mijenjaju *bezgrješan, pogrješka, strjelica, ne ću, na žalost, zadatci...* u *bezgrešan, pogreška, strelica, neću, nažalost, zadaci...* Da to spriječimo, uveli smo dvostrukosti. Smatrali smo da je to za prijelazno razdoblje i najbolje rješenje jer se tako u jeziku promjene zapravo i događaju i ministrica Vesna Jurkić-Girardi bez krzmanja potpisala je odobrenje drugoga izdanja Hrvatskoga pravopisa za uporabu u osnovnim i srednjim školama.

Treće je izdanje izašlo početkom 1995. neznatno promijenjeno prema drugom. Tako i četvrto 1996. Međutim digla se velika povika na dvostrukosti, da to uvodi zbrku u škole, neodređenost, može ovako i onako, i mi smo dvostrukosti uklonili tako da smo u petom izdanju uklonili one koje su bile plod jugoslavenskoga utjecaja i srpskoga nametanja.

Da se hrvatski pravopis smiri u tome smjeru, spriječila je opet politika. Na izborima 1999. pobijedila je lijeva, Račanova struja, što za pravopis znači Goldsteinova jer je on bio suizdavač Anić-Silićeva pravopisa i smatrao je da je došlo njegovo vrijeme i nakanio je ponovno izdati Anić-Silićev pravopis.

Od tri nadležna ministra, Antun Vujić (kultura), Hrvoje Kraljević (znanost) i Vladimir Strugar (prosvjeta) prva su dva bila na Goldsteinovoj strani. Vujić je čak bio i Goldsteinov prijatelj, što se vidjelo po tome što je Goldsteinu na svoju ruku dao 400 000 kuna potpore, koju je Goldstein uzeo samo za sebe, nije ništa dao svomu suizdavaču. Naime, kako su i prije suizdavači bili Liber i Školska knjiga, u novim prilikama direktor Školske knjige nije dopustio da Novi Liber bude sam izdavač i da može Anić-Silićevim pravopisom manipulirati kako želi, što su pokazali dalji događaji i dotacija. I tako su opet na tržištu bila dva pravopisa.

Kad je početkom 2001. izašlo je četvrto izdanje Anić-Silićeva pravopisa, digla se golema buka. Izašlo u javnim glasilima na stotine pravopisnih članaka,¹⁰ jasno većinom uzaludnih jer se u javnim glasilima pravopisna problematika i nije mogla riješiti, pogotovo što Anić-Silićev pravopis nije dobio ministarsko odobrenje. Vujić kao ministar kulture i Kraljević kao ministar znanosti nisu mogli po nadležnosti ministarstva dati Anić-Silićevu pravopisu odobrenje za osnovne i srednje škole (za visoke nije imalo ni smisla davati!), a Vladimir Strugar, ministar prosvjete, kao haesesovac nije htio dati odobrenje i tako je nastao zrakoprazni prostor, iako je Babić-Finka-Mogušev pravopis imao odobrenje za škole, a Anić-Silićev nije. Protivnici su govorili da to odobrenje ne vrijedi za novo, peto izdanje, jer da ono

---

¹⁰ Dvjestotinjak njih kritički smo ocijenili u Jeziku od 3. broja 51. godišta do 4. broja 52. godišta Sanda Ham i ja, a poslije nam se pridružila i Nataša Bašić.

prema četvrtom bitno promijenjeno, a mi smo se branili da vrijedi jer u pravilniku za odobrenje udžbenika piše da jedno odobrenje vrijedi i za nova izdanja ako nije mijenjano više od pet posto (možda čak i deset posto), a mi nismo mijenjali ni dva posto. Tada su rekli da se priprema novi zakon o udžbenicima i novi pravilnik za njihova odobrenja i da zato treba čekati s odobrenjem. Odobrenje je mogao riješiti samo Strugarov potpis, ali on je taj problem prebacivao iz ruke u ruku kao vruć kesten.

Htio sam upoznati Vladimira Strugara s problemima, ali on je izbjegavao sastanak sa mnom, sve je bagatelizirao i rekao da će sve biti u redu. Ne znam što je time mislio.

Vjerojatno je na ministra Strugara bilo pritisaka s Goldsteinove strane, a Strugar da izbjegne potpis, smislio je da raspiše natječaj za školski pravopis. Mi se nismo našli u nedoumici. Znali smo: ako se ne natječemo, odmah smo izbačeni iz igre. Zamislili smo da se na temelju našega pravopisa natječemo s tri školska. Rok je bio kratak, šest mjeseci, zadatak je bio težak, ali je podloga bila pripremljena u Hrvatskome pravopisu, a mi smo kao treću, mlađu silu izabrali Sandu Ham.

Koliko smo čuli, na natječaj je došao još jedan rukopis i neki nacrt i ministar je proglasio da natječaj nije uspio. Tako je izbjegao donijeti odluku.

Mjesec dana prije ponovne promjene vlasti na jednom primanju sreo sam ministra Strugara i predložio mu da dade odobrenje za naš školski pravopis. Rađen je na provjerenoj podlozi i napravljen za škole veoma uspješno. On mi odvrati da ne zna hoće li još dugo biti ministar. Ja sam mu rekao da je to razlog više da potpiše:

- Tako ćete Vi ući u povijest hrvatskoga pravopisa kao čovjek koji je imao hrabrosti da potpiše tako osjetljivu stvar i ukloni smutnju, bit ćete zaslužni za kulturnu blagodat toga čina, u lijepom ćete svjetlu prikazati svoju stranku, a zato što to niste napravili zbog političke karijere, taj čin izgubit će političko značenje i tako ćete skinuti jedno neugodno obilježje s hrvatskoga pravopisa.

Ali nije imao hrabrosti to učiniti.

Da je Hrvatski školski pravopis zaista uspio, Radoslav ga je Katičić ocijenio ovako:

„*Hrvatski školski pravopis* pokušaj je da se cjelovit sustav hrvatskih pravopisnih pravila prikaže sažeto, u tankom svesku, i to tako da bude pristupačan učenicima i da svakomu tko ga pažljivo proradi posreduje dobru pravopisnu izobrazbu. Veći pravopisni priručnici nisu pogodni za to jer već samim svojim opsegom i mnoštvom podataka preopterećuju svakoga tko se jezičnim pitanjima ne bavi sustavno i ne radi profesionalno na pomnijem uređivanju tekstova.“¹¹

---

¹¹ Predgovor Hrvatskomu školskom pravopisu.

Budući da bi bila šteta da takav rad propadne, ponudili smo Školskoj knjizi da ga izda. Ona se obratila ministarstvu, ono je osnovalo povjerenstvo od pet članova za ocjenu toga pravopisa i nakon jednogodišnje oštre bitke članova povjerenstva, autora i drugih sudionika, i pozitivnoga mišljenja većine članova povjerenstva, ministar je Dragan Primorac potpisao preporuku za uporabu u školama. Drugi pravopisi nisu imali takve preporuke pa smo mislili da je to dosta, a čini se da nije, javilo se više mutikaša. Da otkloni svaku zbrku, ministar Dragan Primorac učinio još jedan pravi postupak, osnovao je po objektivnim, nepristranim kriterijima Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika i ono donijelo jasne i jednoznačne odluke,¹² ali za neke uzalud jer ima i onih koji ne priznaju njegova rješenja. Na žalost, među njima je i Matica hrvatska. Ona bi kao kulturna ustanova morala znati što to znači, ali je usuprot ministru, njegovoj preporuci i odlukama njegova Vijeća prihvatila naopako obrazloženje jednoga autora svoga pravopisa da ne prihvaća preporuke Vijeća jer

„Vijeće za normu svoje preporuke o prijepornim pravopisnim pitanjima nije donijelo jednoglasno...“

Taj je razlog naopak zato što ni jedno društveno uređenje ne bi moglo funkcionirati kad bi se odluke morale donositi jednoglasno, a s druge strane kad bi se jezikoslovci u svemu slagali, Ministarstvo i ne bi trebalo osnivati Vijeće. Očito je da su Maticu hrvatsku vodili neki drugi interesi, a ne kulturni.

Sažetak

Stjepan Babić, sveučilišni profesor u miru, Zagreb
UDK 81'27:811.163.42, stručni članak
primljen 23. prosinca 2007., prihvaćen za tisak 25. ožujka 2008.

Croatian Orthography – a Hot Potato in the Minister's Hands

The paper brings historical, social and political facts about the creation of the more recent and contemporary Croatian orthographies. The author sets out from the fact that the authorization of orthography is a political act and, in that sense, suggests that orthographies can be a hot potato in the minister's hands, because orthography is, especially nationally and politically, a very delicate issue in Croatia.

---

¹² V. Dometi, br. 1 – 4, Rijeka, 2006., str. 7. – 59.